

Джерела та література:

1. Биржаков М.Б. Введение в туризм: Учебник. - СПб.: "Издательский дом Герда", 2006. - 512 с.
 2. Збірник матеріалів до секційного засідання колегії Міністерства культури і туризму України з питань туристично-курортної сфери 15 лютого 2007 року. - К. Міністерство культури і туризму України, 2007. - 48 с.
 3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу. Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 224 с.
 4. Квартальнов В.А. Туризм: Учебник.- М.: Финансы и статистика, 2004. - 320 с.: ил.
 5. Гуляев В.Г. Туризм: экономика и социальное развитие. - М.: Финансы и статистика, 2003. - 304 с: ил.
 6. Закон України "Про туризм". - Відомості Верховної Ради України, - 1995, № 31, с. 241
-

В'ячеслав Боднарчук

СТАН ОПТОВОГО РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПЛАНУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

На сьогодні важко уявити економіку будь-якої країни без такої важливої галузі, як електроенергетика. На жаль, як показує аналіз, сучасне становище енергогенеруючих підприємств в Україні багато в чому погіршилося порівняно з минулим. Це стосується зменшення обсягів виробництва, погіршення фінансового стану енергетичних компаній, старіння основних виробничих фондів, дефіциту кваліфікованих працівників тощо.

Однією з основних причин погіршення загальноекономічного стану в електроенергетиці є відсутність науково обґрунтованої стратегії розвитку підприємств-виробників енергетичної галузі, яка б опиралася на наукову методологічну основу. Відсутність або недовірність наукових розробок та практичних рекомендацій в напрямку реформування та адаптації фінансово-економічного механізму енергогенеруючих компаній до вимог ринкової економіки, необхідність вдосконалення системи управління діяльністю підприємств галузі, визначення стратегічних пріоритетів розвитку енергетики зумовлюють актуальність теми дослідження.

До прикладу, ще 16 листопада 2002 року була прийнята постанова Кабінету Міністрів України №1789 «Про схвалення Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України», якою передбачалося вдосконалення організаційно-правових та економічних засад оптового ринку електричної енергії для забезпечення підвищення ефективності виробництва, передачі, розподілу та постачання електричної енергії, надійності постачання та подальшого розвитку конкурентного середовища. Однак до сьогодні вона практично не виконується.

Перехід до ринкових умов господарювання ініціював масштабне залучення промислового комплексу України до перетворень. Однак при всій важливості та необхідності цих перетворень, вони протікають повільно та малоефективно. Розрив старих економічних зв'язків, високий рівень нестабільності та невизначеності зовнішнього середовища, відсутність навиків розроблення довгострокової стратегії розвитку на рівні економічних суб'єктів промислового виробництва призвели до зниження конкурентоздатності української енергетики на внутрішньому та зовнішньому ринках, різкому падінню обсягів виробництва, значному скороченню чисельності промислово-виробничого персоналу, домінуючій кількості збиткових підприємств.

У таких умовах, безперечно, важливим є вибір осмисленої господарюючої поведінки самостійно діючих суб'єктів ринкової економіки. Збереження економічної самостійності та розвиток підприємства можливі лише в тому випадку, коли його діяльність буде адаптована до умов ринку. Це означає, що безперервність та ефективність функціонування промислового виробництва забезпечується лише тоді, коли воно здатне, використовуючи

наявний ресурсний та науковий потенціал, вчасно та активно реагувати на різноманітні зміни зовнішнього середовища. У зв'язку із цим необхідна дієва концепція, яка адекватно буде відображати наявні зміни, і найважливішим при цьому буде розробка довгострокової стратегії розвитку.

Слід сказати, що розвиток електроенергетичної галузі тісно пов'язаний з економікою держави в цілому. Тому розробка програми розвитку енергетики повинна проводитися у тісному зв'язку і у повній відповідності з програмами загальнодержавного розвитку. При розробці повноцінних програм розвитку постає ще одне важливе завдання дослідження: розробка достовірних та адекватних методів прогнозування кількісних, об'ємних та якісних показників діяльності компаній, які б враховували наявність резервів, стан та кількісні характеристики основних фондів, інші чинники, які б можна було використовувати в процесі розробки програм, комплексних та конкретних заходів по підвищенню ефективності функціонування підприємств галузі.

Управління стратегіями розвитку та функціонування є одним з найважливіших чинників, що визначають ефективність діяльності вітчизняного підприємства в ринковому середовищі, його фінансову стабільність та конкурентоздатність. Особливої нагальності цей чинник набуває в умовах ринкових перетворень національної економіки України, оскільки характер діяльності підприємств та промисловості в цілому на даний час визначає їх конкурентні якості не лише на вітчизняному, але й на світовому ринку.

Стратегічна важливість функціонування підприємств-виробників електричної та теплової енергії для держави зумовлює вибір оптимальної стратегії розвитку, що визначається показниками економічної ефективності їх діяльності. Враховуючи велику кількість способів та методів стратегічного управління, які характерні для різних етапів науково-технічного та технологічного розвитку виробництва, вибір методів узгодження внутрішнього та зовнішнього середовищ діяльності підприємств має для кожного окремого підприємства на кожному етапі його життєвого циклу важливе значення.

Незважаючи на достатньо велику кількість досліджень, присвячених проблемам стратегічного розвитку, їх наукове розроблення ще не можна вважати вичерпним. Має місце різноманітність точок зору, відсутність комплексного підходу, недосконалість понятійного апарату. Багато аспектів окреслених питань залишаються не зовсім чіткими та науково обґрунтованими для умов українського ринку. До них належать формалізація процесу визначення умов діяльності енергогенеруючих підприємств, розробка методичних підходів до формування та оцінки стратегічних альтернатив, вибір раціональної стратегії їх розвитку в умовах ринкової економіки.

Окрім того, розвиток продуктивних сил та виробничих відносин, динаміка науково-технічного прогресу постійно додають до існуючих питань нові проблеми, які потребують наукового дослідження. Все це обмежує використання стратегічного підходу до прийняття управлінських рішень в промисловості України загалом та в енергетиці зокрема.

Таким чином, стратегічний розвиток електроенергетичної галузі України потребує вирішення таких завдань:

- здійснення аналізу об'ємних, якісних і вартісних показників роботи підприємств та виявлення основних проблем і тенденцій соціально-економічного розвитку підприємств електроенергетики на базі дослідження функціонування галузі в цілому;
- виявлення основних особливостей і визначальних рис стратегії розвитку підприємств-виробників електричної та теплової енергії;
- розробка рекомендацій з удосконалення організаційно-економічної структури управління енергетичними компаніями;
- обґрунтування основних перспективних методів регулювання й умов розвитку енергетики;
- дослідження теоретичних положень та практичних методів формування стратегій промислового виробництва, враховуючи їх види, особливості прояву та розвиток понятійного апарату, який використовується при вивченні цих питань;
- аналіз стану стратегічної діяльності в енергетичному секторі економіки України, визначення причин низької стратегічної активності;
- аналіз основних методичних підходів та вироблення нової моделі методичних підходів до розробки виробничого портфеля підприємства;
- розробка методичних рекомендацій з економічної діагностики функціонування енергетики на основі факторної оцінки ресурсного потенціалу та зовнішнього середовища;

- розробка методичного апарату визначення альтернативних варіантів розвитку енергетичного підприємства з урахуванням роботи в умовах невизначеності та ризику;
- розробка алгоритму вибору раціональної стратегії розвитку виробництва в умовах ринкових відносин.

На сучасному етапі стратегічне планування сприймається як умова ефективного управління підприємством, і тому, в широкому розумінні слова, стратегічне планування — це “планування зростання, розвитку підприємства та інноваційне планування”¹. Тому на сучасній стадії розвитку економіки в Україні стратегічне планування та управління є інструментом боротьби з хаосом і сприймається як засіб подолання зростаючої нестабільності зовнішнього середовища.

Дослідження² зарубіжних вчених, об’єктом яких є вплив стратегічного планування на фінансові показники діяльності підприємства, виявили, що систематичне використання стратегічного планування спроможне значно покращити результати діяльності. На підставі узагальнення переваг стратегічного планування, зробленого зарубіжними вченими, можна виділити найголовніші з них³:

- забезпечує найефективніший розподіл ресурсів;
- сприяє вибору нової логіки майбутнього;
- сприяє цілісному, комплексному підходу до підприємства і його оточення;
- мінімізує нераціональні дії підприємства у питанні подолання несподіваних змін і покращує координацію його діяльності;
- виступає ефективним засобом підвищення спроможності підприємства долати зміни;
- сприяє баченню перспектив підприємства.

Стратегічний план є основою формування бізнес-плану підприємства. Він допомагає вирішити проблеми узгодження виробничих і відтворювальних процесів на підприємстві.

Разом із тактичним плануванням стратегічне планування дає змогу перевірити можливість реалізації основних цілей підприємства з урахуванням перспективних чинників. В умовах ринкової економіки стратегічне планування здійснюється, в першу чергу, у відповідності до цілей виживання, особливо це стосується електро- та теплоенергетичних компаній, відкидаючи на другий план природні цілі нормальних економічних умов (максимізація прибутку, максимізація обсягів продажу тощо). Можливі різні шляхи виживання, причому пріоритетний вибір залежить від зовнішніх та внутрішніх чинників. Якщо виживання досягається, то це є стимулом для формування наступних цілей. Таким чином, головним у виживанні є те, що ціль виживання служить базою для досягнення інших цілей і завдань. З іншого боку, стратегічне планування означає систематичну підготовку на майбутнє.

Фактично стратегія поведінки — це база, на якій будується весь процес стратегічного планування на підприємстві. “Стратегічне планування — це набір дій і рішень, які приймає керівництво, і які приводять до розробки специфічних стратегій, призначених для того, щоб допомогти підприємству досягнути своїх цілей”⁴. При цьому звертається увага на відомі чотири завдання, які розв’язуються в процесі стратегічного планування:

- 1) розподіл ресурсів;
- 2) адаптування до зовнішнього середовища;
- 3) внутрішня координація;
- 4) організаційний прогноз.

Мета стратегічного управління — це оптимальний стан господарського суб’єкта, спланований на певний проміжок часу.

Однак доволі часто при використанні методів планування на підприємствах енергетики в Україні зустрічаються такі недоліки:

1. Відсутність системності — переважно розробляється кілька недостатньо взаємопов’язаних або зовсім не пов’язаних фрагментів загальногосподарського плану. Техніко-економічне планування для структурних підрозділів часто зовсім не пов’язане із загальногосподарським планом підприємства і не визначає структуру оборотних засобів підприємства. Виникають проблеми при складанні бюджету. Існують значні розриви в розрахунковій логіці планування.

2. Плани розробляються від часткових до загальних, або за принципом додавання затрат при формуванні плану. При цьому прибуток визначається попитом, а не реальними можливостями виробництва і, тим більше, не кількісними параметрами, які повинні бути

досягнуті для задоволення інтересів власників підприємства. Сьогоднішні умови визначають розробку методів управління, котрі точно визначають результати діяльності кожного підрозділу як згідно з планом, так і фактично, пов'язуючи їх з результатами діяльності підприємства в цілому.

На підприємстві використовуються стратегії, відображені на рис. 1. Найголовнішою для підприємства в умовах економічної кризи або стагфляції економіки є стратегія виживання, яка спрямована на виведення підприємства з кризового стану.

Стратегія виживання спрямована на покращання стану підприємства шляхом ліквідації збиткових операцій, виходу з неперспективних ринків, скасування застарілих технологій тощо. Вона має захисний характер, спрямований на накопичення необхідного потенціалу підприємства для майбутнього зростання, на адаптацію підприємства до зовнішнього середовища.

Виокремлення деякими авторами⁵ соціальної та екологічної стратегії має важливе значення для підприємств у сучасних кризових умовах функціонування. Екологічна стратегія пов'язана з підтримкою умов для збереження навколишнього середовища і забезпечення розвитку підприємства як підсистеми екологічної системи, що особливо актуально для підприємств енергетичної галузі економіки.

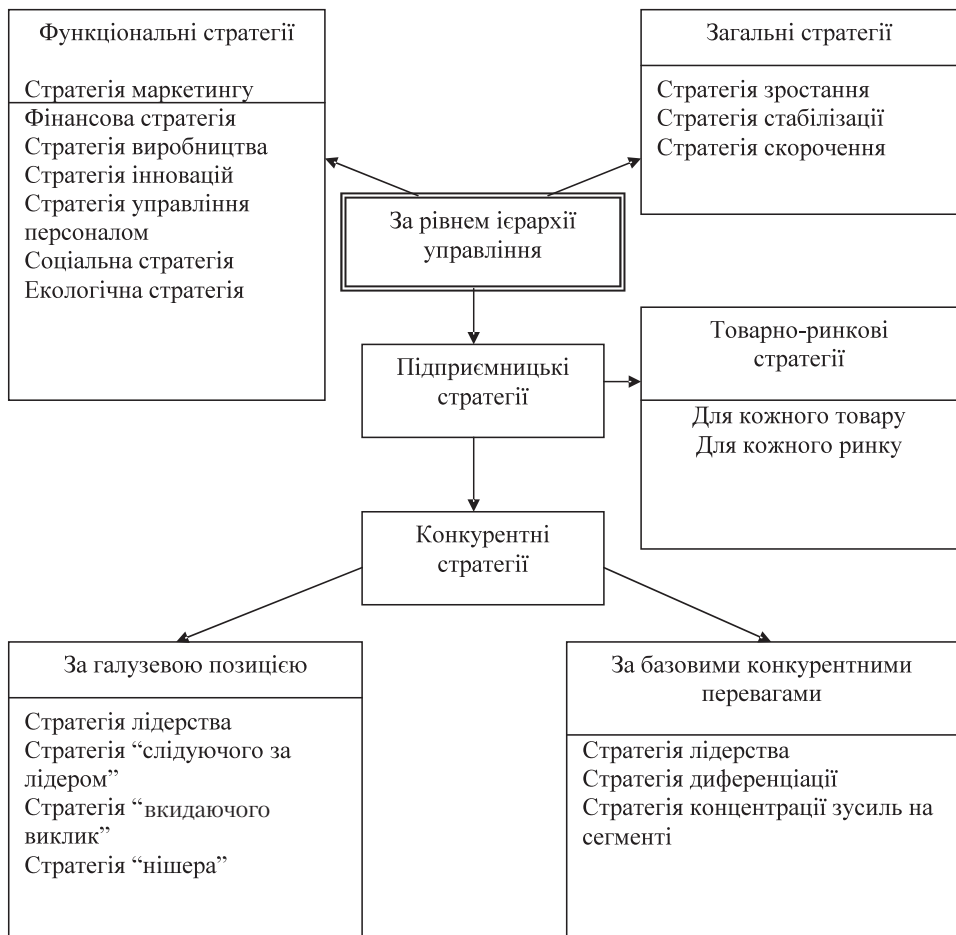

Рис.1 Класифікація стратегій підприємства

За змістом поставлених завдань стратегія формується у відповідності до принципу узгодженості діяльності підприємства із зовнішнім середовищем, оскільки зовнішнє середовище певною мірою може впливати на сегментацію фірми та її продукції на ринку. Зовнішнє середовище пов'язане з безпосередніми прямими контактами підприємства з учасниками відповідного сегмента діяльності. Серед учасників слід виділити (рис.2):

- постачальників господарських ресурсів (фінанси, сировина і матеріали, трудові ресурси);

- партнерів підприємства;
- споживачів продукції і посередників реалізації продукції підприємства;
- місцевих та державних органів влади, які займаються регулюванням виробничої діяльності тієї чи іншої галузі;
- конкурентів.

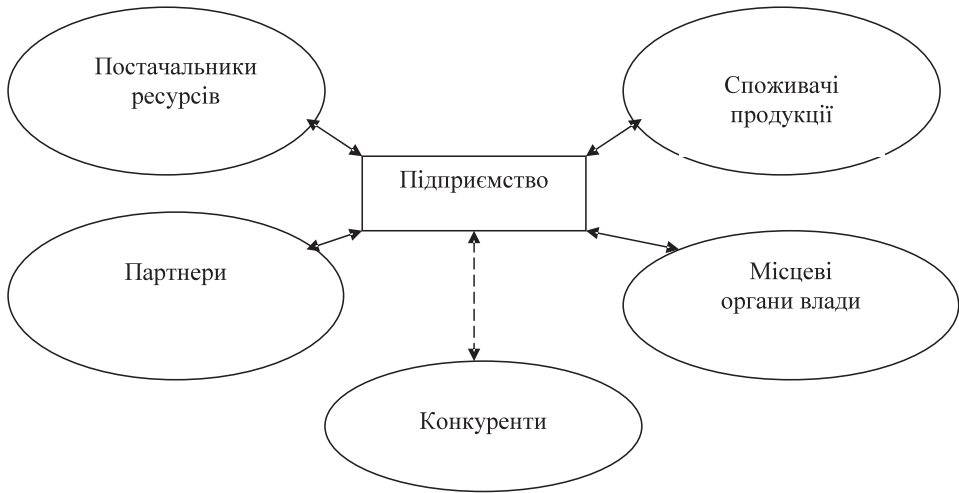

Рис.2 Зовнішнє середовище прямого впливу на діяльність підприємства⁶

Особливо необхідно підкреслити роль держави в електроенергетиці, оскільки її існування необхідне для створення механізму взаємовідносин підприємств. До прикладу, Національна комісія регулювання електроенергетики, окрім видачі відповідних ліцензій, здійснює регулювання тарифів на продаж виробленої електричної та теплової енергії, з одного боку, та встановлює ціни на необхідний для такого виробництва природний газ – з іншого боку. Тобто за допомогою корегувань енергетичного та податкового законодавства можна зменшувати вплив нестаціонарності і стохастичності в поведінці окремих господарських суб'єктів або галузей, які здійснюють юридичний контроль на ринку електричної та теплової енергії.

Електроенергетика є базовою галуззю національної економіки, ефективне функціонування якої є необхідною умовою стабілізації, структурних перетворень економіки, задоволення потреб населення та суспільного виробництва в електричній енергії. Від надійного і сталого функціонування галузі значною мірою залежать темпи виходу України зі скрутного економічного становища та рівень енергетичної безпеки держави.

Енергетичне обладнання майже вичерпало технічний ресурс, що призводить до зростання потреб у коштах на реконструкцію, ремонт та технологічне обслуговування.

Незадовільно вирішуються питання щодо залучення технічних інновацій, технологічної модернізації та інвестицій.

Обсяг виробництва електричної енергії в об'єднаній енергетичній системі України становив⁷ 171 520,6 МВт*год. у 1999 році, 170 753,3 у 2000 році, 172 753,3 МВт*год. у 2001 році, 185 200,0 МВт*год. у 2005 році та 171 815,06 МВт*год. у 2006 році.

Таким чином, після тривалого спаду у виробництві, який тривав до 2001 року, період з 2001 по 2005 рік ознаменувався стабільним зростанням. Однак рівень генерації електричної енергії за 2006 рік ледве перетнув межу 1999 року.

На сьогодні електроенергетичне обладнання галузі вкрай зношене і використовується на межі технічних можливостей. Ще на кінець 2001 року понад 95 відсотків енергоблоків відпрацювало свій розрахунковий ресурс, який становить 100 тис. годин, у тому числі 72 відсотки перевищили граничний ресурс - 170 тис. годин. Більше ніж 53 відсотки перебувають в експлуатації понад 220 тис. годин, що перевищує прийнятну у світовій практиці межу фізичного зносу та морального старіння⁸.

Для запобігання виходу з ладу електроенергетичного обладнання нагальною є необхідність забезпечення надходження інвестицій в галузь.

Для підвищення конкурентоспроможності української економіки шляхом забезпечення

потреб споживачів в електричній енергії за мінімально можливою ціною на основі конкуренції між її виробниками та між постачальниками електричної енергії, надійного і безперебійного електропостачання споживачів, а також фінансової стабільності та прибутковості галузі і зацікавленості до неї з боку потенційних вітчизняних та іноземних інвесторів у 1996 році в Україні створено оптовий ринок електричної енергії (ОРЕ).

Нова економічна система ринкових відносин в електроенергетичній галузі України запроваджувалася з урахуванням того, що зазначена галузь функціонує в умовах об'єднаної енергетичної системи, яка включає в себе електростанції, електричні і теплові мережі, інші об'єкти електроенергетики зі спільним режимом виробництва, передачі та розподілу електричної енергії при централізованому управлінні цим режимом. Це значною мірою зумовило порядок ціноутворення на ОРЕ, купівлі-продажу електричної енергії, умови оформлення договірних відносин та інфраструктуру ОРЕ.

На державному рівні схвалено створення такої системи ОРЕ, яка була б випробуваною, простою, прозорою і враховувала б особливості енергетичної системи та структуру галузі.

За період функціонування ОРЕ в умовах вкрай тяжкої економічної ситуації в державі було закладено основу запровадження ринкових відносин в електроенергетиці та набуто значного досвіду.

Зокрема, досягнуто таких позитивних результатів:

створено підгрунта для запровадження конкурентного середовища шляхом розподілу видів діяльності в електроенергетиці (виробництво, передача, постачання);

збережено об'єднану енергосистему України, що створює можливість безперервного доступу постачальників електричної енергії до об'єднаної та збалансованої потужності усіх виробників електричної енергії для гарантованого енергозабезпечення споживачів;

забезпечено функціонування збалансованого за потужністю погодинного ринку;

створено прозору систему функціонування як в частині обсягів купівлі-продажу електричної енергії, так і формування цін та платежів, що надає можливість контролю з боку членів ОРЕ;

в умовах ОРЕ за допомогою державного регулювання досягнуто підвищення рівня розрахунків коштами та уникнуто застосування бартерних схем;

створено умови для рівноправного доступу суб'єктів господарювання до ОРЕ;

забезпечується формування єдиної усередненої оптової ціни на електричну енергію;

напрацьовано та запроваджено нормативно-правову та договірну основу функціонування ОРЕ, яка може служити основою для його розвитку (Закон України «Про електроенергетику», умови та правила здійснення ліцензованих видів діяльності, Договір між членами оптового ринку електричної енергії, Правила ринку та ін.);

створено певні передумови для залучення інвестицій: визначено модель ОРЕ, систему відносин в ньому, створено нормативно-правову базу, регулюючий орган - НКРЕ, забезпечено ліцензування видів підприємницької діяльності в електроенергетиці тощо;

запроваджений ОРЕ має просту організаційну структуру;

закладено систему саморегулювання ОРЕ: рада ОРЕ, аудитор ОРЕ, арбітражна комісія;

закріплено розподіл функцій державного управління та регулювання діяльності в електроенергетиці і, зокрема, на ОРЕ.

Проблеми, що заважають ефективному функціонуванню ОРЕ, здебільшого пов'язані між собою, часто мають спільні причини виникнення, які переважно стосуються не стільки процесів функціонування ОРЕ, скільки опосередковано макроекономічного рівня, зокрема, недоліків системи державного фінансування пільгового споживання електричної енергії, податкової політики щодо електроенергетичної галузі, намагання розв'язати проблеми промисловості та сільського господарства, а також соціальні проблеми за рахунок електроенергетики.

Проблеми функціонування ОРЕ за ступенем їх впливу на забезпечення ефективної діяльності його учасників такі:

1) борги в ОРЕ та їх дисбаланс.

Проблема боргів набуває вирішального значення з огляду на її масштабність та темпи подальшого поширення. Наслідком нерозв'язання чи зволікання розв'язання проблеми боргів є загроза енергетичній безпеці держави через неможливість подальшого розвитку ОРЕ, банкрутство енергетичних компаній та підприємств, знос обладнання енергетичних компаній та підприємств, що загрожує функціонуванню об'єднаної енергетичної системи України, неможливість проведення ефективної приватизації енергетичних компаній;

2) неповна поточна оплата за електричну енергію.

Наслідком неповної поточної оплати за електричну енергію є неможливість

нормального функціонування енергетичних компаній та підприємств електроенергетичної галузі через вимивання обігових коштів, що не дозволяє ефективно провадити виробничо-господарську діяльність, неможливість її планування, подальше накопичення боргів на всіх рівнях розрахунків за електричну енергію.

Проблема неплатежів створює передумови для застосування негрошових форм розрахунків, існування в межах алгоритму розподілу коштів ОРЕ можливості суб'єктивного підходу до розрахунків з окремими учасниками, впровадження обмежень для платоспроможних споживачів електричної енергії через вимушене лімітування енергопостачання, адміністративного втручання у розподіл коштів між учасниками ОРЕ;

3) недосконалість системи договірних відносин в ОРЕ.

Наслідком недосконалої системи договірних відносин в ОРЕ є неповна поточна оплата за електричну енергію, що спричиняє спори між суб'єктами ОРЕ та проблеми під час проведення розрахунків ціни і платежів та формування графіка навантаження, а також створює умови діяльності в ОРЕ, які є непривабливими для потенційних інвесторів;

4) адміністративне втручання в управління грошовими потоками на ОРЕ.

Таке втручання викликане невідповідністю платежів за електричну енергію обсягам її виробництва та постачання. З метою забезпечення безперебійної роботи об'єктів галузі в цілому в межах ОРЕ здійснюється перерозподіл коштів між його учасниками шляхом внесення змін до алгоритму розподілу коштів, встановлення пріоритетних платежів, оголошення надзвичайних ситуацій, проведення розрахунків з використанням одноденного кредиту на підставі протоколів погодження.

Наслідками адміністративного втручання в управління грошовими потоками є погіршення фінансового стану тих енергетичних компаній, за рахунок яких здійснюється перерозподіл коштів на невизначений термін, неможливість учасників ОРЕ планувати перспективну діяльність, наявність ризиків для потенційних інвесторів;

5) «вимивання» обігових коштів внаслідок застосування методу нарахування податкових зобов'язань за фактом продажу електричної енергії.

Діюче податкове законодавство не враховує специфіку функціонування електроенергетичної галузі, особливо в умовах неплатежів за електричну енергію, що призводить до:

необхідності сплати енергетичними компаніями податкових зобов'язань у повному обсязі з недоотриманих обсягів коштів за реалізовану електричну енергію;

неефективного використання цільових надбавок до тарифів на електричну енергію, які застосовуються з метою фінансування будівництва об'єктів електроенергетичної галузі, в умовах неповної оплати за електричну енергію;

введення спеціального режиму погашення податкових зобов'язань шляхом податкової застави електричної енергії.

Наслідком існування цієї проблеми є суттєве погіршення фінансового стану енергетичних компаній, в тому числі зростання боргових зобов'язань;

6) обмеження конкуренції серед виробників електричної енергії не дає змоги формувати ефективну ринкову ціну на електричну енергію, що призводить до неоптимальних цінових сигналів для учасників ОРЕ, споживачів та потенційних інвесторів;

7) недосконалість тарифо- та ціноутворення.

Суть цієї проблеми полягає у нижченаведених факторах:

невідповідність системи тарифоутворення для споживачів електричної енергії системі ціноутворення на ОРЕ;

неповне відшкодування обґрунтованих витрат суб'єктів ОРЕ;

недосконалість системи тарифоутворення на послуги магістральних та міждержавних електричних мереж.

Наслідком існування цієї проблеми є формування неоптимальних цін на електричну енергію і тарифів на послуги учасників ОРЕ;

8) обмеження платоспроможного попиту в межах ОРЕ (система лімітування).

Незважаючи на достатні обсяги встановлених та експлуатаційно спроможних енергогенеруючих потужностей в ОРЕ, існує обмеження платоспроможного попиту на електричну енергію через встановлення лімітів на електропостачання, що не відповідає принципам ринкової економіки. При цьому відсутній прозорий механізм визначення і встановлення таких лімітів.

Наслідком обмежень через систему лімітування попиту на електричну енергію є зниження прибутковості діяльності енергопостачальних компаній та неможливість виконати договірні зобов'язання перед споживачами електричної енергії;

9) недосконалість систем комерційного обліку електричної енергії.

Суть проблеми полягає у тому, що точність приладів обліку часто не відповідає необхідним вимогам, крім того, не застосовуються у достатній кількості прилади з погодинним обліком, використовуються недосконалі системи передачі даних вимірювання.

Це призводить до зростання понаднормативних втрат електричної енергії, неможливості проведення точних та своєчасних погодинних розрахунків за електричну енергію і, як наслідок, до виникнення спірних питань між учасниками ОРЕ;

10) відсутність ринку системних допоміжних послуг (резерв потужності, регулювання частоти, регулювання напруги та інше).

Внаслідок невизначеності порядку ціноутворення на системні допоміжні послуги електричні станції, які включаються в роботу у зв'язку із системною необхідністю і для надання допоміжних послуг з метою забезпечення сталої роботи енергосистеми та якості електричної енергії, не мають для цього економічних стимулів, що обмежує важелі впливу на режими роботи в енергосистемі;

11) перехресне субсидіювання через оптову ринкову ціну на електричну енергію.

Таке субсидіювання застосовується у зв'язку із регулюванням тарифів для населення, інших категорій споживачів, у тому числі тих, хто користується диференційованими тарифами, а також окремих постачальників електричної енергії. Перехресне субсидіювання виникає внаслідок того, що неоптимальні рівні роздрібних тарифів стали заходом соціального захисту окремих споживачів, зокрема населення, за рахунок підвищення цін для інших споживачів, у тому числі промислових.

До наслідків перехресного субсидіювання слід віднести:

завищення цін на електричну енергію промислових споживачів через підтримання соціально необхідного рівня тарифу для населення, що може призвести до стримування подальшого зростання обсягів промислового виробництва у зв'язку із неконкурентоспроможністю окремих продукцій підприємств;

спотворення цінових сигналів і орієнтирів: для споживачів - щодо доцільних обсягів споживання електричної енергії, для інвесторів - щодо ефективності вкладення інвестицій не тільки в електроенергетичну галузь, але і в інші галузі економіки;

підтримка фінансового стану одних категорій споживачів за рахунок інших;

виконання зобов'язань держави перед стратегічними інвесторами в процесі приватизації за рахунок решти енергопостачальних компаній та їх споживачів;

12) адміністративне втручання в управління ОРЕ та діяльність його суб'єктів.

На сьогодні ОРЕ не є саморегульованою, чіткою і динамічною ринковою структурою, незважаючи на існування в його інфраструктурі органів управління (загальні збори та рада ОРЕ), арбітражної комісії для вирішення спорів та незалежного аудитора ОРЕ, які повинні забезпечити саморегулювання. Суттєво знижена ефективність діяльності загальних зборів та ради ОРЕ і можливість реального впливу цих колегіальних органів на функціонування ОРЕ.

Зважаючи на це, учасники ОРЕ не можуть здійснювати діяльність як комерційно незалежні суб'єкти, що прагнуть досягти економічної мети своєї діяльності;

13) недосконалість системи державного регулювання в електроенергетиці.

У зв'язку із недостатністю законодавчого врегулювання статусу НКРЕ, елементів її незалежності, меж державного впливу на діяльність суб'єктів господарювання на ОРЕ, неможливістю врегулювання на основі діючого законодавства питання щодо економічної незалежності НКРЕ можуть створюватись умови для прийняття неефективних рішень щодо функціонування ОРЕ та діяльності його учасників;

14) недостатня врегульованість і прозорість процедур здійснення експорту, імпорту і транзиту електричної енергії.

Це призводить до неможливості реалізації економічних переваг від здійснення експортно-імпортних операцій і транзиту електричної енергії, а також до невідповідності процедур експорту, імпорту і транзиту вимогам європейського законодавства;

15) відсутність можливості створення привабливого інвестиційного клімату для спорудження сучасних енергетичних потужностей.

Суть проблеми полягає в тому, що через невпевненість у стабільності діючого законодавства і неможливість відшкодування вкладених коштів та отримання прибутку стримуються інвестиції в електроенергетику.

Це призводить до зносу, старіння, зниження ефективності енергогенеруючого обладнання та дефіциту маневрових потужностей;

16) нерівність умов щодо створення конкурентного середовища на ринку постачання електричної енергії.

Суть проблеми полягає в тому, що через недосконалість нормативної та договірної бази для взаємодії постачальників електричної енергії за регульованим тарифом та

незалежних постачальників, недостатньо розвинене конкурентне середовище на ринку постачання електричної енергії.

Це призводить до формування неоптимальних цін для споживачів, а також дає можливість місцевим постачальникам використовувати своє монополіне становище щодо надання послуг з передачі електричної енергії та інформаційних послуг;

17) відсутність механізмів страхування фінансових ризиків та забезпечення виконання договірних платіжних зобов'язань учасників ОРЕ.

Незастосування передбачених договором механізмів забезпечення постачальниками договірних платіжних зобов'язань (авансового платежу та акредитивів, а також механізмів фінансових контрактів), створює високий ступінь ризику роботи в ОРЕ. Наслідками відсутності цих ефективних інструментів є борги, банкрутство енергетичних компаній і непередбачуваність фінансових результатів в умовах коливання оптової ринкової ціни.

Таким чином, зважаючи на членство всіх виробників електричної енергії, обсяг виробництва яких перевищує 20 МВт/год., в оптовому ринку електричної енергії України, метою подальшого розвитку ОРЕ, а значить, і розвитку енергогенеруючих підприємств є:

- забезпечення енергетичної безпеки держави;

- надійне та безперервне задоволення потреб споживачів в електричній енергії за оптимальною ціною на основі конкуренції між виробниками і між постачальниками з урахуванням економічно обґрунтованих витрат на її виробництво, передачу та постачання;

- забезпечення фінансової стабільності і прибутковості підприємств електроенергетичної галузі і залучення інвестицій в галузь;

- подальший розвиток конкурентного середовища в ОРЕ;

- технічне оновлення електроенергетичної галузі.

При подальшому розвитку ОРЕ повинен базуватися на таких принципах:

- відкритості - забезпечення рівних можливостей для доступу на ОРЕ суб'єктів господарської діяльності;

- саморегульованості ОРЕ;

- справедливої конкуренції між виробниками електричної енергії в умовах рівних прав і можливостей, розвитку конкуренції шляхом вдосконалення правил роботи ОРЕ, недопущення дискримінації учасників ОРЕ;

- ефективного ціноутворення;

- незалежного державного регулювання, яке забезпечує баланс інтересів держави, учасників ОРЕ і споживачів;

- стабільності і достатності нормативно-правової та договірної бази функціонування ОРЕ, яка регламентує відносини між суб'єктами цього ринку;

- прозорості розрахунків та формування ціни на електричну енергію в ОРЕ із дотриманням конфіденційності;

- можливості інтеграції в європейські ринки електричної енергії;

- енергозбереження та захисту навколишнього середовища;

- забезпечення енергетичної безпеки функціонування галузі.

Аналізуючи ситуацію щодо господарювання енергогенеруючих підприємств в Україні, можна зазначити, що вироблення довгострокової стратегії розвитку – це доволі нове явище у вітчизняній практиці управління, до якого енергетичні підприємства переважно не готові: ні в технічному, ні в організаційно-методичному плані.

Висвітлення теми перспектив стратегічного планування для підприємств-виробників електричної енергії показало таке:

1. Вироблення стратегічного плану розвитку енергогенеруючих підприємств передбачає наявність у суб'єктів господарювання не тільки ресурсної, але і наукової бази для досягнення конкретних цілей виробництва – конкурентоздатності і позитивної рентабельності. Процедура розробки стратегії розвитку конкретного підприємства призводить до необхідності чіткої класифікації стратегій, враховуючи їх різноманітність, та вибору з них найоптимальнішої у визначений період часу.

2. Встановлено, що стратегія виживання є основною корпоративною стратегією більшості підприємств-виробників електричної енергії в Україні, що проявляється в стратегіях економії та реструктуризації. Але в епоху високих технологій для забезпечення конкурентоздатності виробництва особливої ролі і значення набуває інноваційна стратегія як на державному рівні, так і на рівні окремого промислового підприємства.

3. В умовах нестабільності ринкової ситуації в Україні забезпечення конкурентоздатності енергогенеруючих підприємств може базуватися на альтернативних варіантах їх розвитку в залежності від ринкової ситуації та рівня ризику при орієнтації на певний варіант діяльності.

4. Основними причинами, які перешкоджають стратегічному плануванню та

виробленню стратегій розвитку на енергогенеруючих підприємствах України, а значить, використанню перевірених у світовій практиці методів управління, є збитковість більшості підприємств, недостатність інвестиційних довгострокових кредитів, постійно змінна законодавча та нормативна база, недосконала система оподаткування та регулювання тарифів з боку Національної комісії регулювання електроенергетики України, відсутність чіткої та ефективної промислової політики держави.

Джерела та література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України №1789 від 16 листопада 2002 «Про схвалення Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України»;
2. Матеріали щорічних загальних зборів членів оптового ринку електричної енергії України;
3. Ансофф І. Новая корпоративная стратегия — СПб.: Питер Ком.,1999. 416 с.;
4. Белошапова В. А., Загорий Г. В. Стратегическое управление: принципы и международная практика: Учебник / Под ред. В. А. Белошапки — К.: Абсолют В. 1998. — 352 с.;
5. Виссема Х. Менеджмент в подразделениях фирмы (предпринимательство и координация в децентрализованной компании): Пер. с англ. — М.: ИНФРА — М, 1996. — 288 с.;
6. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособностью потенциала предприятия: диагностика и организация. — Луганск, 2000. — 315 с.;
7. Герасимчук В. Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання: Навч. пос. — К.: КНЕУ, 2000. — 360 с.;
8. Igor Ansoff, Edward McDonnell Implanting strategic management, second edition. — New York : 1983. — 236 p.;
9. Кинг У., Клиланд Д. Стратегическое планирование и хозяйственная политика. — М.: Прогресс, 1982. — 397 с.;
10. Клейнер Г. Б., Тамбовцев В. Л., Качалов Р.М. Предприятия в нестабильной экономической среде: риски, стратегия, безопасность. - М.: Экономика, 1997.;
11. Коломойцев В.Е. Структурна трансформація промислового комплексу України: Монографія. - К.: "Українська енциклопедія". 1997.- 304 с.;
12. Немцов В.Д., Довгань Л.Є. Стратегічний менеджмент. Навчальний посібник. — К.: ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2001. — 560 с.;
13. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність: Монографія / Київ. Нац. торг.-екон. ун-т. — К., 2002. — 301 с.;
14. Покропивний С. Ф., Колот В. М. Підприємство: Стратегія, організація, ефективність. — К.: КНЕУ, 1998. — 352 с.;
15. Промышленное производство в Украине: проблемы стабилизации и развития./ Л. А. Збарзская и др. /Донецк. 1999. — 321 с.;
16. Путятин Ю.А., Пушкарь А.И., Тридед А.Н. Финансовые механизмы стратегического управления развитием предприятия — Х., "Основа", 1999. — 488 с.;
17. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга: Пер. с нем. — М.: Финансы и статистика, 1997. — 800 с..

Сноски:

- 1 Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга: Пер. с нем. — М.: Финансы и статистика, 1997. — 800 с.
- 2 Ансофф И. Новая корпоративная стратегия — СПб.: Питер Ком.,1999. 416 с.
- 3 Виссема Х. Менеджмент в подразделениях фирмы (предпринимательство и координация в децентрализованной компании): Пер. с англ. — М.: ИНФРА — М, 1996. — 288 с.;
- Белошапова В. А., Загорий Г. В. Стратегическое управление: принципы и международная практика: Учебник / Под ред. В. А. Белошапки — К.: Абсолют В. 1998. — 352 с.;
- Кинг У., Клиланд Д. Стратегическое планирование и хозяйственная политика. — М.: Прогресс, 1982. — 397 с.
- 4 Igor Ansoff, Edward McDonnell Implanting strategic management, second edition. — New York : 1983. — 236 p.
- 5 - Покропивний С. Ф., Колот В. М. Підприємство: Стратегія, організація, ефективність. — К.: КНЕУ, 1998. — 352 с.;
- Герасимчук В. Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання: Навч. пос. — К.: КНЕУ, 2000. — 360 с.
- 6 Немцов В.Д., Довгань Л.Є. Стратегічний менеджмент. Навчальний посібник. — К.: ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2001. — 560 с.
- 7 Матеріали щорічних загальних зборів членів оптового ринку електричної енергії України.
- 8 Постанова Кабінету Міністрів України №1789 від 16 листопада 2002 року «Про схвалення Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України».

